

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Divi Thomae Aqvinatis Doctoris Angelici Opera Omnia

Summa diligentia ad exemplar Romanæ Impreßionis restituta

Secunda secundae Summa Theologiae

Thomas <von Aquin, Heiliger>

Venetiis, 1593

6 De alijs sex.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72772](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72772)

ARTICVLVS VI.

Utrum alia sex precepta decalogi in-
conuenienter tradantur.

AD SEXTVM sic procedi-
ditur. Videtur, quod alia
sex precepta decalogi in-
conuenienter tradantur. Non enim
sufficit ad salutem, quod aliquis
proximo suo non noccat, sed re-
quiritur, quod ei debitum reddat,
secundum illud ad Rom. 13. Red-
dite omnibus debita: sed in sex vl-
timis preceptis solum prohibetur
nocerementum proximo inferen-
dum. ergo inconuenienter pre-
dicta precepta traduntur.

¶ 2 Præterea. In prædictis præcep-
tis prohibentur homicidium, adul-
terium, furtum, & falsum testimo-
nium: sed multa alia nocumenta
posiunt proximo inferri, vt * patet
ex his q̄ supra determinata sunt. C
ergo videtur, q̄ inconuenienter
sint tradita huiusmodi precepta.

¶ 3 Præter. Concupiscentia dupli-
citer potest capi, vno modo, secun-
dum quod est actus voluntatis, vt
dicitur Sap. 6. Concupiscentia sa-
pientie deducit ad Regnum perpe-
tuum: alio modo, secundum

Alicium est. Vendere quoque, & emere calcenos, & similia, alicubi
licitum est rusticis, non nisi festis diebus ad oppidum venientibus
cum pecunia, vt emere possint talia: sicut Romæ licitum est die-
bus festis emere, ac vendere asinos, & equos, quia sic est consuetu-
do in publico foro in diebus festis spectante mundo. Hæc enim

quod est actus sensualitatis, sicut
dicitur Iacob. 4. Vnde bella, & li-
tes in vobis? nonne ex concupi-
scentiis quæ militant in membris
vestris? sed per præceptum decal-
ogi nõ prohibetur concupiscentia
sensualitatis, quia secundum hoc
primi motus essent peccata mor-
talia, vt pote contra præceptum
decalogi existentes: similiter etiã
non prohibetur concupiscentia vo-
luntatis, q̄ hæc includitur in quo-
libet præcepto. ergo inter præcep-
ta decalogi inconuenienter pon-
untur quædam concupiscentiã
prohibitiua.

¶ 4 Præter. Homicidium est grauius
peccatum q̄ adulterium, vel furtum:
sed nõ ponitur aliquod præceptum
prohibitiuum concupiscentiæ homi-
cidij, ergo inconuenienter ponun-
tur quædam præcepta prohibitiua
concupiscentiæ, furti, & adulterij.

SED IN CONTRARIVM est au-
thoritas Scripturæ.

RESPON. Dicendum, quod sicut
per partes iustitiæ debitum redditur
aliquibus determinatis personis,
quibus homo aliqua speciali rōne
obligatur: ita etiã per iustitiã pro-
prie dictã aliquis debitum reddit
cõmuniter omnibus. Et ideo post

omnia, vbi antiqua-
ta est consuetudo, ac
per hoc a prælati sci-
ta, cū sint omnibus
notoria, licita sunt
ex ipsa consuetudi-
ne fundata super li-
bertate Euangelica,
qua nõ tenemur stri-
cto iuri veteris legis
de obseruatione fe-
storum. Et eadem ra-
tione licitum est bar-
bitonforibus arrem
suam exercere vsq̄
ad tot noctis horas
iuxta patriæ consue-
tudinem, vacando ta-
men per viginti qua-
tuor horas: quia fe-
sta quò ad principiu
& finem inchoant
secundum consuetu-
dinem regionum, vt
extra, de fer. in cap.
Quoniam, dicitur.
Nec obitat si dica-
tur, quod vna ars nõ
facit consuetudinẽ,
tum quia concurret
populus qui tonde-
tur, ad hanc consue-
tudinẽ: tum quia
scientia prælatorum
absque reprehensio-
ne per se, vel paro-
chianos, vel prædi-
catores licita facit o-
pera illius artis, quæ
consuetudo tolerat,
vt patet in exem-
plo dato de vendi-
tione caballorum Ro-
mæ. Similiter non obstat, q̄ cap. illud exprimat extensionem tem-
poris, & non restrictionem: quoniam cap. illud non vnum tantum
sed multa exprimit disparata inter se, scilicet, quòd finis, & initiu
festorum sit iuxta regionum consuetudinem, & quòd iuxta solen-
nitatem maioris prior præsentio, & subsequens retardatio ab-
sistentiæ ab operibus fiat. Moderationis tamen illius memento
in huiusmodi, vt non dilatentur, nec consuetudo post horam vespe-
rorum extendantur ad totam diem, & huiusmodi. Eadem quoque
ratione excusantur a diuino cultu audiendi missam puellæ, vbi cõ-
suetum est quòd non exeat: ita quòd nec ipsæ, nec matres pec-
cant propter hoc. Et similiter quæ consueuerunt vno mense do-
mum non exire propter viri mortem. Et omnium prius, & nunc
dictorum communis ratio est, quòd omnia hæc sunt de iure po-
sitiua, quod constat per contrariam consuetudinem abrogari præ-
latis scientibus, & non reprehendentibus. Nec est opus videre
si consuetudo sit rationaliter introducta: sufficit enim quòd ita
sit. Venari autem solarij causã, vt domini faciunt: & ludere cum
magna, vel parua sphaera, & huiusmodi: & similiter sonare mu-
sicis instrumentis, & choreas ducere, & similia, si modico tempo-
ris spatio fient cum debitis circumstantijs, licitum esset, cum
non possit homo diem absque delectatione transire, vt dicitur in
9. Ethicorum. Sed quòd toto quasi die, vel magna festi parte,
hæc fiant, illicitum est: quia hæc contrariantur fini huius præcep-
ti, qui est, vacare diuinis: impeditur enim propter hæc a vaca-
tione diuinorum. Non tamen est peccatum mortale, quia non
est contra id quòd præcipitur hoc præcepto. Iam enim dictum
est, quòd aliud est de quo datur præceptum, & aliud quòd est
finis præcepti. Et scito quòd multa diximus licita ex consue-
tudine, quæ ex ratione quasi damni imminetis, etiam videntur
licita, vt patet de vectoribus rerum ad longa itinera, qui-
bus nisi præta rerum mutarentur, damnosa esset eorum ars:
aut ratione pietatis, ut ius dicere rusticis: aut ratione quasi ne-
cessitatis, ut ars laniorum in ætate, quando carnes corrumpen-
turer inter continua festa, & sic de similibus. Complementum
tamen omnium quòd liceant, videtur mihi consuetudo
populi Christiani.

Secunda Secundæ S. Thomæ.

OO ¶ In

In septimo casu de indulgentia Ecclesie, vnum in iure indultum inuenio, scilicet p[er]p[et]uam h[ab]eant, vt patet in cap. Licet extra, de ferijs. Quod ideo in iuris corpore positum puto, vt ex eo similes casus dispensati intelligantur, puta, p[er]p[et]uatio tunc oritur & similium: quonia[m] eadem est ratio, quia scilicet non omni tempore capiuntur. Verum si beneficio huius indulgentie vnum aliqui in simili casu, memores sint sufferre adiunctum opus, vt scilicet Ecclesie circūpositis & Christi pauperibus honorem faciant. Quotiens quoque repentinus aliquis casus occurrit, aut necessitas aliqua, ita quod clarum non sit an liceat laborare in illo festo, ad Episcopos, & ipso deficiente, ad sacerdotem cuius est maior autoritas, recurrendo, etiam si ille minus perspicaciter licentiam concedendo erraret, excusatur a crimine, qui in festo laborant: quoniam vt in litera dicitur, in noua lege dispensatio circa hoc non est difficilis, sicut erat in antiqua, ac p[er] hoc non tanta opus est subtilitate.

Post oēs speciales casus communis omnibus generib[us] mortalium actuum, casus occurrit: ideo tacitus in litera, quia communis est, videlicet, quod modicum pro nihilo reputatur, ac propterea facere modicum cuiuscumque seruili operis in festo, non est contra p[re]ceptum hoc. Et hinc prodeunt, quod domini aliqui in festis diebus rasuram barbæ propriæ volunt propter nuptias, vel quia ex itinere venerunt, aut quia assueti sunt secundo aut tertio quoque die releuationem huiusmodi habere &c. Aut enim perinde esse ac si saluari mundarique faciant sibi vultum. Tolerari hoc potest, quoniam morale peccatum non est tondere vnâ barbam, quoniam paucissimo tempore hoc fit.

Dubium vnum non dissimulandum restat. An opera in festo licita, reddantur illicita ex hoc quod sunt mercenarie, seu propter lucrum. Apparent enim rationes contrariæ. Nam quod reddantur illicita, probantur ex hoc, quod quæcumque opera sunt mercenarie, sunt seruilia, quoniam sunt propter alium, scilicet dantem mercedem. Liber enim in hoc differt a seruo, quod liber sui causa est, vt dicitur in proemio Metaphysicæ. seruus autem non. Opera autem seruilia sunt illicita die festo, & confirmatur ex ratione literæ. Nam ideo opera ex suo genere seruilia, licita esse in festo conclusum est ratione necessitatis, aut imminētis damni: quia transeunt tunc in communia dominis, & seruus, ergo est contra, opera communia, vel libera illicita esse debent in festo, si transeunt in seruilia. Et quia quæcumque ratione necessitatis, aut imminētis damni sunt mercenarie, ex hoc ipso quod sunt mercenarie, transeunt in seruilia: ideo consequens est ut omnia huiusmodi quæ mercenarie in festo sunt, illicita fiant. In oppositum autem est, quia nemo cogitur gratis operas suas impendere ei, qui potest mercedem reddere. Constat autem quod necessarius in festo seruicij pro salute corporis, vel propter imminētis damnum, cogentur homines gratis seruire, si non possent aliique peccato propter mercedem seruire. Et ex hoc vterius sequitur, quod inuenirentur nunquam, aut raro seruatores pro huiusmodi: quoniam omnes querunt naturaliter qua sua sunt, & rare est virtus alieno studere bono.

Ad hoc dubium a quibusdam dicitur, quod si quis seruiat, seu operetur in festo, principaliter propter mercedem, seu lucrum, illicite agit. Si autem principaliter facit, ut seruiat homini patienti necessitatem, seu periculum, seculario autem propter lucrum, non peccat. Et simile datur iudicium de operibus liberis, quæ sunt mercenarie, ut docere, studere, & huiusmodi. Secundum enim

dictam distinctionem hæc omnia & similia dicant. Mihi autem altius ordinando dicitur mittendo duo. Primum, quod ipse licet non sit in se terrene, probatur, quia cui licet ipse non per se primo in negotiatione, quoniam res

niora & principaliora. Nam documenta, quæ in personâ promissi inferuntur, intelliguntur prohiberi in homicidio, sicut in principaliori. Quæ verò inferuntur in personam coniunctam, & minime per modum libidinis, intelliguntur prohiberi simul cum alio. Quæ verò pertinent ad eandem in rebus illata, intelliguntur prohiberi simul cum furto. Quæ autem pertinent ad lucrationes, sicut detractiones, blasphemias, & si qua huiusmodi, intelliguntur prohiberi in falso testimonio, quod dicitur contra iustitiam contrariatur.

Ad tertium dicendum, quod per p[re]cepta prohibita concupiscentiæ non intelliguntur prohiberi primus motus concupiscentiæ, qui consistit infra limites sensuati. Sed prohibetur directe consensus voluntatis, qui est in opus, vel delectationem.

Ad quartum dicendum, quod homicidium sine se non est concupisibile, sed magis horribile, quod habet de se rationem alicuius boni. Sed adulterium habet rationem alicuius boni, scilicet delectationem

attenditur: sed aliud est opus esse seruili narium. Secundum, quia operari seruili dicitur mercenarie. Nam operari seruili dicitur se, quia seruus quicquid operatur, dicitur mercenarie, est operari propter se. Nam principaliter propter mercedem operari seruili dicitur ergo adiuuare operari seruili dicitur quia seruo non reddunt merces aliter mercedem reddi, ac per hoc illa operari principaliter operatur. Non redduntur ergo propter mercedem, cum seruus operari seruili, ad quod seruus deperat, dicitur opus mercenarium in hoc autem seruili dicitur quod quis propter mercedem operatur, arat agrum alterius, sicut vestem alterius, non est seruile: ex duobus signis, quod mercedis, & operari ad alium. Sed quod non est seruile, quia coniugium, puta, gratis. Et vinculum seruili dicitur seruile, quia vinculum seruili dicitur autem seruile est propter seruili. Alium opus seruile nisi ex vinculo seruili dicitur opus seruile. Minus ergo bene dicitur seruile in formaliter, & materialiter. Propter quod diuini amplexus operari seruili, aut mercedem, aut huc, tractans de seruili, aut mercedem.

His præmissis, quoniam vultus dicitur, seu abstrahendum est, seruili dicitur Christiani populi abique seruili dicitur in primis locant operas suas in pulsanis organis in Ecclesia. Dicitur suas ad legendum diebus festis, vel Logia, vel moralem, vel Theologiam, vt patet Romæ, Parisijs, Padua, Musici iterum, & cogit locant operas nuptiæ celebrant, ut patet.

operas informando in causis diebus festis, ut patet Romae. Me licet minores, & huiusmodi, ita pro mercede operantur diebus festis sicut alijs, natura similiter. Et breuiter manifeste absque reuerentia aliqui liquet, quod operantes in diebus festis opera quae reputantur licita in illis diebus eadem intentione, ut pacta, & conuen-

Furtum etiam habet rationem alicuius boni, scilicet utilitatis. Bonum autem de se habet rationem concupiscibilis. Et ideo fuit specialibus praecipis prohibenda concupiscentia furti, & adulterij: non autem concupiscentia homicidij.

QVAESTIO CXXIII.

De fortitudine, in duodecim articulis diuisa.

CONSEQUENTER post iustitiam considerandum est de fortitudine. Et primo de ipsa virtute fortitudinis.

¶ Secundo. De partibus eius.

¶ Tertio. De dono ei correspondente.

¶ Quarto. De praecipis ad ipsam pertinentibus.

¶ Circa fortitudinem autem consideranda sunt tria.

¶ Primo quod est de ipsa fortitudine.

¶ Secundo. De actu praecipuo eius, scilicet, de martyrio.

¶ Tertio. De virtutibus oppositis.

CIRCA primum quaeruntur duodecim.

¶ Primo, Vtrum fortitudo sit virtus.

¶ Secundo, Vtrum sit virtus specialis.

¶ Super Quaestione consensum est in articulo primo.

¶ In q. 123. incipit sexta pars huius libri, in qua tractatur de fortitudine. Occurrit autem in hoc tractatu, & sequenti de temperantia, nouus S. Tho. impugnator doctor Parisien. qui ex proposito duos libros edidit per modum quaestionum. Alteru de fortitudine, alterum de temperantia, conaturque, ut audio, quantum potest dicta authoris impugnare: propter quod decreui obiecta eius referre, & cum Diu Thomae auxilio solueret. solidam eius doctrinam clarificando.

¶ In primo igitur articulo huius q. dubium occurrit ex dicto Doctore, qui vocatur Martinus de Magistris, cuius superius in tractatu de odio & inuidia corrigendo meminimus, circa rationem redditam in corpore art. ad ostendendum, quod fortitudo est virtus, quia tollit impedimenta abducentia voluntatem a rectitudine rationis. Arguit siquidem contra hoc prima sua q. sex medijs. Primo sic. Ois virtus moralis habet ponere rectitudinem in operibus humanis. igitur fortitudo non est praecipua virtus ex hoc quod tollit impedimenta rectitudinis ponenda in operibus humanis. Antecedens probatur inductiue sic. Rectitudo ista, spugnandum est contra hostem oppugnantem civitatem, ponenda est ab aliqua virtute morali, & non a prudentia, nec temperantia, nec iustitia. ergo a fortitudine. Similiter, Rectitudo ista, abstinentium est ab vxore aliena, ponenda est, & non a iustitia, nec fortitudine, ergo a temperantia: de iustitia vero non oportet probare quod sit positua rectitudinis, quia in littera author fatetur, & non sunt plures morales virtutes: quia prudentia est virtus intellectualis. ergo &c. Secundo, Ois virtus moralis debet denominari ab operatione, quam a remotione impeditur: virtus est huiusmodi. ergo. Tertio, Rectitudo rationis potest poni in operibus humanis tam si sint ad alterum, quam si sint ad se: sed iustitia ponit rectitudinem in his quae sunt ad alterum, ergo aliae virtutes ponunt rectitudinem in his quae sunt ad se. Quarto, autoritate Arist. in 1. Rhet. distinguendo virtutem dicendo, quod est potentia benefactiua. Quinto, Stante aequali periculo, & aequali actu in contemnendo periculum, adhuc vnus potest fortius facere quam alter, & non nisi ratione actus humani, in quo ponitur rectitudo rationis. ergo fortitudo habet ponere rectitudinem in operibus humanis. Sexto, Sublato impedimento tali, ponitur rectitudo, aliter sublatio impedimenti esset otiosa: sed huiusmodi rectitudo non ponitur per temperantiam, neque per iustitiam, ut patet. ergo per fortitudinem.

¶ Tertio, Vtrum fortitudo sit solum circa timores, & audacias.

¶ Quarto, Vtrum sit solum circa timorem mortis.

¶ Quinto, Vtrum sit solum in rebus bellicis.

¶ Sexto, Vtrum sustinere sit praecipuus actus eius.

¶ Septimo, Vtrum operetur propter proprium bonum.

¶ Octauo, Vtrum habeat delectationem in suo actu.

¶ Nono, Vtrum fortitudo maxime consistat in repentinis.

¶ Decimo, Vtrum vtatur ira in sua operatione.

¶ Undecimo, Vtrum sit virtus Cardinalis.

¶ Duodecimo, De comparatione eius ad alias virtutes Cardinales.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum fortitudo sit virtus.

AD PRIMUM sic proceditur. Videtur, quod fortitudo non sit virtus. Dicit enim Apostolus 2. ad Corinth. 11. Virtus in infirmitate perficitur: sed fortitudo in infirmitate opponitur. ergo fortitudo non est virtus.

¶ Ad hoc evidenter recolenda est doctrina in praecedenti lib. habita, scilicet quod voluntas humana ex sua natura determinata est ad rationis bonum in operibus humanis, quae sunt ad se, ita quod non eget in seipsa virtute aliqua ad hoc. Et ratio est, quia inclinatur naturaliter in proprium bonum suppositi sui: & quia non inclinatur naturaliter in bonum alterius, ideo eget voluntas virtute aliqua in seipso ipsa voluntate, ad hoc quod recte velit bonum alterius. Et propterea iustitia, quae perficit in operibus ad alterum, est in voluntate: fortitudo autem & temperantia, quae perficiunt humanos actus in ordine ad ipsam operantem, non sunt in voluntate, sed in appetitu sensitivo, ut rationalis tamen est per participationem, ut patet ex 3. Ethic. in principio capit. de Temperantia. ex hac namque radice pullulat, quod voluntas quantum est ex parte sua, est recte electa tam in his quae sunt temperantiae, quam in his quae sunt

¶ Ad hoc evidenter recolenda est doctrina in praecedenti lib. habita, scilicet quod voluntas humana ex sua natura determinata est ad rationis bonum in operibus humanis, quae sunt ad se, ita quod non eget in seipsa virtute aliqua ad hoc. Et ratio est, quia inclinatur naturaliter in proprium bonum suppositi sui: & quia non inclinatur naturaliter in bonum alterius, ideo eget voluntas virtute aliqua in seipso ipsa voluntate, ad hoc quod recte velit bonum alterius. Et propterea iustitia, quae perficit in operibus ad alterum, est in voluntate: fortitudo autem & temperantia, quae perficiunt humanos actus in ordine ad ipsam operantem, non sunt in voluntate, sed in appetitu sensitivo, ut rationalis tamen est per participationem, ut patet ex 3. Ethic. in principio capit. de Temperantia. ex hac namque radice pullulat, quod voluntas quantum est ex parte sua, est recte electa tam in his quae sunt temperantiae, quam in his quae sunt

Secunda Secunda S. Thomae. OO 2 forti-

Infra arti. 3 q. 8. cor. & q. 124. art. 2. cor. & 3. dist. 33. q. 3. arti. 3. q. 1. cor. & op. 43. lib. 4. cap. 17. & Plalm. 17. & 3. licti. lec. 18. dist.